

Wykład V

Paremie i maksymy łacińskie z zakresu prawa prywatnego o znaczeniu ogólnym; akty i czynności prawne

1. ***Ab initio nullum semper nullum*** - to, co jest od początku nieważne, jest zawsze nieważne
 - por. ***forma legalis forma essentialis*** - forma prawna (ustawowa) jest elementem istotnym czynności prawnej
 - por. ***locus regit actum*** – miejsce dokonania czynności prawnej jest miarodajne dla jej formy
 - por. ***actus, omissa forma legis, corrui*** – nieważna jest czynność prawna z pominięciem jej formy
 - por. art. 58 k.c.: § 1. Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy. § 2. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. § 3. Jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana.

D. 50.17.29: Paulus: <i>Quod ab initio vitiosum est non potest tractu temporis conualescere.</i>	Co od początku jest wadliwe, nie może być uzdrowione z biegiem czasu.
--	---

2. ***Acta publica probant se ipsa*** – dokumenty urzędowe świadczą same za siebie
 - por. ***contra scriptum testimonium non scriptum non profertur*** (C. 4.20.1) – przeciw dokumentowi dowód niepisany jest niedopuszczalny
 - por. art. 244 k.p.c.:

§ 1. Dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do dokumentów urzędowych sporządzonych przez organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje pozarządowe w zakresie zleconych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji publicznej.

3. ***Ius publicum privatorum pactis mutari non potest*** (D. 2.14.38) – prawo publiczne nie może być zmieniane umowami [osób] prywatnych

Ulpianus 1 <i>inst.</i> D. 1,1,1,2: [...] <i>publicum ius est quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim.</i>	[...] prawem publicznym jest to, które dotyczy ustroju państwa rzymskiego, prywatnym zaś to, które dotyczy korzyści jednostek, są bowiem pewne [normy] ogólnie (publicznie) użyteczne, inne natomiast są korzystne dla jednostek.
Paulus 3 <i>ad ed.</i> D. 2.14.27.3: <i>Illud nulla pactione effici potest, ne dolus praestetur</i>	Umową nie można wyłączyć odpowiedzialności za podstęp.

4. ***Male enim nostro iure uti non debemus*** (Gai 1.53) – nie powinniśmy bowiem źle korzystać z naszego prawa

Gai 1.53. <i>Sed hoc tempore neque civibus Romanis nec ullis aliis hominibus, qui sub imperio populi Romani sunt, licet supra modum et sine causa in servos suos saevire: Nam ex constitutione sacratissimi imperatoris Antonini, qui sine causa servum suum occiderit, non minus teneri iubetur, quam qui alienum servum occiderit. Sed et maior quoque asperitas dominorum per eiusdem principis constitutionem coercetur: Nam consultus a quibusdam praesidibus provinciarum de his servis, qui ad fana deorum vel ad statuas principum confugiunt, praecepit, ut si intolerabilis videatur dominorum saevitia, cogantur servos suos vendere. Et utrumque recte</i>	Ale obecnie ani obywatelom rzymskim, ani jakimkolwiek innym osobom, które znajdują się pod panowaniem ludu rzymskiego, ponad miarę i bez powodu nie wolno znęcać się nad swoim niewolnikiem. Bowiem zgodnie z nakazem konstytucji najświętszego Antoninusa ten, kto bez powodu zabił swego niewolnika, odpowiadać winien nie w mniejszym stopniu niż ten, kto zabił cudzego niewolnika. Ale i zbytne okrucieństwo właściciela ukrócone zostało przez konstytucję tego cesarza, zapytywany bowiem przez niektórych namiestników prowincji o tych
--	---

<p><i>fit: Male enim nostro iure uti non debemus: qua ratione et prodigis interdicitur bonorum suorum administratio.</i></p>	<p>niewolników, którzy szukali schronienia w miejscach poświęconych bogom albo pod posągiem cesarzy, nakazał, aby właściciele, których okrucieństwo okazałoby się nie do zniesienia, zmuszani byli do sprzedaży swoich niewolników. I w obu przypadkach dobrze się stało, <u>złego bowiem użytku z przysługującego nam prawa robić nie powinniśmy</u>. Z tego samego powodu odsuwa się też marnotrawców od zarządzania swym własnym majątkiem.</p>
<p>Ulpianus 50 <i>ad ed.</i> D. 29.4.1.5 <i>Si proponatur idem et institutus et substitutus et praetermiserit institutionem, an incidat in edictum, quaeritur. et non puto incidere, quasi testator hanc ei dederit facultatem, qui eum substituit.</i></p> <p>Ulpianus 50 <i>ad ed.</i> D. 29.4.6.1 : <i>Plane si nominatim id ei permisit, dicemus non eum incidere in edictum, quia usus est facultate ea, quam ei testator concessit: quod si non ei concessit specialiter testator omittit, is ordo erit sequendus, quem Iulianus ostendit.</i></p> <p>Ulpianus 50 <i>ad ed.</i> D. 29.4.6.3 : <i>Non simpliciter autem praetor pollicitus est se daturum actionem, sed causa cognita: nam sive</i></p>	<p>Jeśli chodzi o ocenę sprawy, gdzie ta sama osoba została ustanowiona spadkobiercą (<i>institutus</i>) oraz została podstawiona (<i>substitutus</i>), i nie przyjęła ona spadku jako spadkobierca ustanowiony, powstało pytanie, czy dotyczy ją edykt. I sądzę, że nie podlega, bowiem testator dał jej tę możliwość [wyboru podstawy dziedziczenia], kiedy ją podstawiał.</p> <p>Tak więc, jeśli wyraźnie jej na to pozwolił, mówimy, że nie podlega pod edykt, bowiem skorzystała ona z tej możliwości, jaką dał jej testator. Gdyby jednak testator wyraźnie osobie tej nie pozwolił pominąć [ustanowienia jej spadkobiercą w testamencie], należy trzymać się tej kolejności, którą przedstawił Iulianus.</p> <p>Nie od razu zatem przyrzeka pretor udzielić skargę, ale po zbadaniu sprawy (<i>causae cognitio</i>). Jeśli bowiem okaże się,</p>

<p><i>invenerit testatorem huius rei auctorem esse ipsumque permisisse ab intestato succedere aut si qua alia iusta causa omittendi intervenerit, utique non dabit actionem in eum legatorum.</i></p>	<p>że spadkodawca pozwolił jej na dziedziczenie beztestamentowe (<i>ab intestato</i>) albo jest jakaś inna słuszna przyczyna pominięcia (ustanowienia owej osoby spadkobiercą w testamencie), wówczas nie udziela przeciwko niej skargi o wykonanie zapisów.</p>
---	--

<p>Ulpianus, 57 <i>ad ed. D. 47.10.13.1</i>: ... <i>iuris enim executio non habet iniuriam.</i></p> <p>Gaius 2 <i>de test. ad ed. urb. D. 50,17,55</i>: [...] <i>nullus videtur dolo facere, qui suo iure utitur.</i></p> <p>Paulus 62 <i>ad ed. D. 50,17,144 pr.</i>: <i>Non omne quod licet honestum est.</i></p>	<p>... wykonywanie prawa [podmiotowego] nie stanowi bezprawia.</p> <p>[...] wydaje się, że nie postępuje nieuczciwie ten, kto korzysta ze swego prawa.</p> <p>Nie wszystko, co dozwolone, jest uczciwe.</p>
---	---

- por. art. 5 k.c.: Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

5. ***Nemo de domo sua extrahi debet*** (D. 50.17.103) – nikogo z własnego domu nie można zabierać siłą

- por. ***Neminem captivabimus nisi iure victum*** – nikogo nie uwięzimy, o ile nie zostanie pokonany prawem

- por. art. 23–24 k.c.:

23. Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

24. § 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. § 2. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych. § 3. Przepisy powyższe nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym.

6. ***Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*** (D.

50.17.54) – nikt nie może przenieść na drugiego więcej praw niż sam posiada

Pomponius, 5 <i>ad Sab.</i> D. 50.17.11: <i>Id quod nostrum est sine facto nostro ad alium transferri non potest.</i>	To, co jest nasze bez naszego działania nie może zostać przeniesione na innego.
---	---

- Por. art. 169 § 1 k.c.: Jeżeli osoba nieuprawniona do rozporządzania rzeczą ruchomą zbywa rzecz i wydaje ją nabywcy, nabywca uzyskuje własność z chwilą objęcia rzeczy w posiadanie, chyba że działa w złej wierze.

7. ***Plus valet quod actum quam quod simulatum*** (C. 4.22) – większe znaczenie ma czynność dokonana faktycznie niż symulowana

- por. ***quae simulatae geruntur, pro infectis habentur*** – czynności symulowane uważa się za niebyłe
- por. ***actus simulatus nullius est momenti*** – czynność prawna pozorna jest nieważna

C. 4.22: <i>Plus valere quod agitur quam quod simulate concipitur.</i>	Większe znaczenie ma to, co zdziałane, niż to, co zostało wyrażone dla pozoru.
Gaius 2 <i>ad l. Iul. et Pap.</i> D. 23.2.30: <i>Simulatae nuptiae nullius momenti sunt.</i>	Uważa się, że małżeństwo pozorowane nie trwało ani przez chwilę.

Ulpianus 43 <i>ad ed.</i> D.18.1.36: <i>Cum in venditione quis pretium rei ponit donationis causa non exacturus, non videtur vendere.</i>	Kiedy przy sprzedaży ktoś ustala cenę rzeczy w celu darowizny, nie mając zamiaru domagać się jej w przyszłości, nie traktuje się tego jako sprzedaży.
---	---

- por. art. 83 k.c.:

§ 1. Nieważne jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów. Jeżeli oświadczenie takie zostało złożone dla ukrycia innej czynności prawnej, ważność oświadczenia ocenia się według właściwości tej czynności.

§ 2. Pozorność oświadczenia woli nie ma wpływu na skuteczność odpłatnej czynności prawnej, dokonanej na podstawie pozornego oświadczenia, jeżeli wskutek tej czynności osoba trzecia nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, chyba że działała w złej wierze.

8. ***Factum executoris factum partis*** – czynność przedstawiciela jest czynnością strony

- por. art. 95 k.c.: § 1. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela. § 2. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego.

9. ***In conventionibus contrahentium voluntas potius quam verba spectanda sunt*** (D. 50.16.219) – przy zawieraniu umów uwzględnia się bardziej wolę stron niż ich słowa

D. 32.25.1: Paulus 1 <i>ad Ner.:</i> <i>Cum in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quaestio.</i>	Kiedy w słowach nie zachodzi żadna sprzeczność, nie należy dopuszczać wątpliwości co do zamiaru.
D. 18.1.6.1 9 <i>ad Sab.</i> Pomponius: (...) <i>in emptis enim et venditis potius id quod actum, quam id quod dictum sit sequendum est...</i>	... przy kupnie-sprzedaży należy raczej mieć na względzie to, co strony miały na uwadze, niż to, co wypowiedziały (...).

<p>C. 6.45.1: ... <i>in legatis quidem et fideicommissis etiam modus adscriptus pro condicione observatur</i> (...) [cesarz Antoninus, 211 r. n.e.]</p>	<p>...zamieszczone z legatach i fideikommissach polecenie należy traktować na równi z warunkiem.</p>
<p>D. 34.5.24 Marcellus 11 <i>dig.</i>: <i>Cum in testamento ambigue aut etiam perperam scriptum est, benigne interpretari</i> (...).</p>	<p>gdy w testamencie zapisano coś niejasno lub nawet błędnie, należy interpretować to przychylnie ...</p>
<p>D. 50.17.12: Paulus 3 <i>ad Sab.</i>: <i>In testamentis plenius voluntates testantium interpretamur.</i></p>	<p>Przy wykładni testamentu należy zmierzać do tego, aby dać pełny wyraz woli testatora.</p>

- por. art. 65 k.c.: § 1. Oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. § 2. W umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się jej dosłownym brzmieniu.

10. ***Ignorantia iuris nocet, ignorantia facti non nocet*** (D. 22.6.9) – nieznajomość prawa szkodzi, nieznajomość faktu nie szkodzi

- por. ***ignorantia legis neminem excusat*** – nieznajomość ustaw nikogo nie usprawiedliwia

<p>D. 22.6.9 pr. Paulus <i>l.S. de iuris et facti ign.</i>: <i>Regula est iuris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere...</i></p>	<p>Regułą jest, że nieznajomość prawa szkodzi każdemu, nie szkodzi jednak nieznajomość faktu...</p>
--	---

<p>D.22.6.1 pr.–1 (Paulus): Paulus 44 <i>ad ed.</i>: <i>Ignorantia vel facti vel iuris est. 1. Nam si quis nesciat decessisse eum, cuius bonorum possessio defertur, non cedit ei tempus: sed si sciat quidem defunctum esse cognatum, nesciat autem proximitatis nomine bonorum possessionem sibi deferrri, aut se sciat scriptum heredem, nesciat autem quod scriptis heredibus bonorum possessionem praetor promittit, cedit</i></p>	<p>Występuje tak nieznajomość faktu, jak i nieznajomość prawa. (1.) Bowiem jeśli ktoś nie wie, że zmarł ten, po kim przysługuje [mu] spadek według prawa pretorskiego (<i>bonorum possessio</i>), to termin [do złożenia odnośnego wniosku] nie biegnie. Lecz gdy wie, że zmarł krewny, a nie wie, że przysługuje mu prawo do spadku [po nim] z</p>
---	---

<p><i>ei tempus, quia in iure errat. idem est, si frater consanguineus defuncti credat matrem potioorem esse.</i></p>	<p>powodu bliskiego pokrewieństwa albo wie, że jest spadkobiercą testamentowym, ale nie wie, że takim spadkobiercom pretor przyznaje spadek, to [wspomniany wyżej] termin biegnie, ponieważ [ów spadkobierca] jest w błędzie co do prawa. Ta sama zasada znajduje zastosowanie w odniesieniu do brata zmarłego, który myśli, że w pierwszej kolejności winna dziedziczyć [ich] matka.</p>
<p>D.22.6.7 Papinianus 19 <i>quaest.:Iuris ignorantia non prodest adquirere volentibus, suum vero petentibus non nocet.</i></p>	<p>Nieznajomość prawa (<i>ignorantia iuris</i>) nie służy tym, którzy chcieliby nabyć coś dla siebie, nie szkodzi jednak tym, którzy dochodzą sądownie swych praw.</p>
<p>D.22.6.9.4–5 Paulus <i>l.S. de iuris et facti ign.: Qui ignoravit dominum esse rei venditorem, plus in re est, quam in existimatione mentis: et ideo, tametsi existimet se non a domino emere, tamen, si a domino ei tradatur, dominus efficitur. (5) Si quis ius ignorans lege Falcidia usus non sit, nocere ei dicit epistula Divi Pii. sed et imperatores Severus et Antoninus in haec verba rescripserunt: " quod ex causa fideicommissi indebitum datum est, si non per errorem solutum est, repeti non potest. quamobrem Gargiliani heredes, qui, cum ex testamento eius pecuniam ad opus aquae ductus rei publicae Cirtensium relictam solverint, non solum cautiones non exegerunt, quae interponi solent, ut quod amplius cepissent municipes quam per legem Falcidiam licuisset redderent, verum etiam stipulati sunt, ne ea summa in alios usus converteretur et scientes prudentesque passi sunt eam pecuniam in opus aquae ductus impendi, frustra postulant reddi sibi a re publica Cirtensium, quasi plus debito dederint, cum sit</i></p>	<p>Jeśli nabywca nie wiedział że sprzedawca nie jest właścicielem rzeczy, więcej znaczy rzeczywisty stan prawny, niż błędne o nim przekonanie. I dlatego, chociażby sądził, że kupuje od niewłaściciela, to jednak, jeśli rzecz zostanie mu wydana przez właściciela, nabywa własność. (5.) Jeśli ktoś, nie znając postanowień ustawy falcydyjskiej (<i>lex Falcidia</i>) nie skorzystał z przyznanych przez nią możliwości, szkodzi mu to, jak napisał w swej odpowiedzi na pytanie prawne boski [Antoninus] Pius. Ale i cesarze [Septimius] Severus i Antoninus w swych reskryptach (<i>rescripta</i>) słowa następujące napisali: „co na podstawie fideikomisu nienależnie zostało świadczone (<i>indebitum</i>), o ile nie [miało to miejsca] na skutek błędu, to nie może być odebrane. Tak jest w przypadku spadkobierców Gargiliusa, którzy, gdy na podstawie jego testamentu pieniądze</p>

<p><i>utrumque iniquum pecuniam, quae ad opus aquae ductus data est, repeti et rem publicam ex corpore patrimonii sui impendere in id opus, quod totum alienae liberalitatis gloriam repraesentet. quod si ideo repetitionem eius pecuniae habere credunt, quod imperitia lapsi legis Falcidiae beneficio usi non sunt, sciant ignorantiam facti, non iuris prodesse nec stultis solere succurri, sed errantibus"</i></p>	<p>na cel budowy akweduktu wypłacili miastu Citra, jako fideikomis, nie tylko nie żądając dania zabezpieczeń (<i>cautiones</i>), które zwykle się składa, [aby uzyskać gwarancję] że mieszkańcy oddadzą to, co otrzymają ponad to, co zgodnie z postanowieniami ustawy falcydyjskiej, lecz jedynie odebrawszy przyrzeczenie w formie stypulacji, że ta suma na żaden inny cel nie zostanie przeznaczona i w pełni wiedząc, że pieniądze przeznaczone zostały na budowę akweduktu, teraz domagają się zwrotu przez obywateli miasta Citra pieniędzy w wysokości tego, co przekazali ponad dług. Jest po dwakroć nieuczciwe domagać się zwrotu pieniędzy, które na akwedukt zostały przeznaczone, żądając, żeby miasto ze swych środków opłaciło wykonanie dzieła, które ma służyć pochvale cudzej hojności. Jeśli więc uważają, że zwrócone będą im pieniądze, których przez nieznanomość postanowień ustawy falcydyjskiej nie powinni byli przekazać, niech wiedzą, że na nieznanomość stanu faktycznego, ale nie na nieznanomość prawa, można się powoływać, a głupich nie powinno się przyzwyczajać, że otrzymają pomoc, chyba że by działali pod wpływem błędu.</p>
---	--

- art. 30 k.k.: Nie popełnia przestępstwa, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionej nieświadomości jego bezprawności; jeżeli błąd sprawcy jest nieusprawiedliwiony, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.
- art. 9 k.p.a.: Organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i

prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. Organy czuwają nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu nieznamośności prawa, i w tym celu udzielają im niezbędnych wyjaśnień i wskazówek.

Zwroty i pojęcia

- Forma ad eventum
- Forma ad intabulationem
- Forma ad probationem
- Forma ad solemnitatem
- Hac lege
- Haec lege valet in omnes
- Hoc anno / hoc die / hoc loco / hoc mense / hoc tempore
- Hoc titulo
- Hoc est